PROFESSORILIITTO
PROFESSORSFÖRBUNDET
FINNISH UNION OF UNIVERSITY PROFESSORS

Helsinki 2.5.2024

Eduskunnan sivistysvaliokunta

Asia: Professoriliiton lausunto Valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2025–2028 (VNS 2/2024 vp)

Professoriliitto kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto ja olla kuultavana Valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2025–2028 (JTS). Sivistysvaliokunta on ilmoittanut, että se käsittelee selontekoa oman toimialansa osalta.

Professoriliitto haluaa kiittää maan hallitusta panostamisesta Suomen tutkimus- ja kehittämistoimintaan kohti 4 prosentin BKT-osuutta. Valtion panostukset TKI-toimintaan mahdollistavat kasvua ja hyvinvointia ja kannustavat yrityksiä investoimaan innovaatioihin ja toimialojen uusiutumiseen. Professorikunta on osallistunut ja osallistuu laajasti T&K-toimintaan perustutkimuksen ja koulutuksen lisäksi. Panostukset tutkimukseen, koulutukseen ja osaamiseen ovat erityisen tärkeitä tilanteessa, jossa Suomen talouden rakenteellisena ongelmana on heikko tuottavuuden kasvu ja tuottavuuskasvua ovat hidastamassa vähäiset tuotannolliset ja elinkeinoja uusintavat investoinnit. Professoriliitto muistuttaa, että tutkittuun tietoon perustuvalla päätöksenteolla ja sivistyksellä on keskeinen osallisuutta lisäävä ja yhteiskuntarauhaa ylläpitävä vaikutus.

Tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksen lisääminen

Valtion tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksesta vuosina 2024–2030 annetun lain mukaan tutkimus- ja kehittämistoimintaan valtion talousarvioissa tarkoitettujen valtuuksien ja määrärahojen yhteismäärä nousee vuoteen 2030 mennessä siten, että kokonaismäärä vastaa 1,2 prosenttia suhteessa BKT:hen. Valtion tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksen tulee siten olla yli 4 miljardia euroa vuonna 2030. Valtion talousarviossa T&K-rahoituksen tulee kasvaa vuosittain noin 280 miljoonaa euroa verrattuna edelliseen vuoteen.

Professoriliitto painottaa, että TKI-toiminnan rahoitusta on syytä osoittaa yliopistoille perusrahoituksena vapaaseen tutkimukseen ja että yliopistot on pääomitettava vankemmin. Vapaa tutkimusrahoitus antaisi yliopistoille mahdollisuuden vastata nopeammin kansainvälisen kilpailun tuomiin haasteisiin sekä osallistua sekä tieteensisäiseen että yritysten kanssa tehtävään yhteistyöhön. Samalla se mahdollistaisi osaamistason nousun niillä aloilla, joita yliopistot tutkimusorganisaatioina pitävät keskeisimpinä, sekä yliopistojen selkeämmän erikoistumisen.

Monivuotisen T&K-rahoituksen suunnitelman linjausten mukaisesti T&K-investoinneilla tavoitellaan kestävän talouskasvun vauhdittumista ja kilpailukyvyn vahvistumista sekä tuottavuuden kasvua. T&K-rahoitusta alettiin kohdentaa parlamentaarisen työryhmän ja hallitusohjelman mukaisesti vuodesta 2024 alkaen seuraavasti (*taulukko T&K-rahoituksen lisäykset (TAE2024 ja JTS 2024-2027*)

Taulukko 11. T&K-rahoituksen lisäykset (TAE 2024 ja JTS 2024–2027), milj. euroa

	2024	2025	2026	2027
Pysyvät rahoituksen korotukset				
Business Finlandin T&K-toiminnan tukemisen valtuus	92	92	92	92
Business Finlandin T&K-toiminnan lainavaltuus	10	10	10	10
EU-hankkeiden kansallinen vastinrahoitus korkeakouluille ja valtion tutkimuslaitoksille	35	35	35	35
Suomen Akatemian tutkimushankevaltuus	55	45	45	45
Valtion rahoitus terveydenhuollon yksiköille yliopistotasoiseen tutkimukseen sekä sosiaalityön yliopistotasoiseen tutkimukseen	5	5	5	5
Määräaikainen rahoitus				
Tutkijankoulutus-pilotti (2024–2027)	40	86	86	50
VTT, mikroelektroniikan ja kvanttiteknologian pilotointiympäristö (2024–2027)	5,3	11,2	45	17,5
VTT, kvanttitietokone (2024–2027)	5	25	25	15
VTT, pienydinvoimalahankkeiden kehittäminen (2025–2027)		2,12	2	0,38
REPowerEU, puhtaan energian ja materiaalivirtojen T&K-hanke (2024–2026)	16,5	19	4,3	
TAE2024-rahoituspäätökset	**264**	**330**	**349**	**270**

Tulevassa JTS:ssä (*taulukko T&K-rahoituksen lisäykset (JTS2025-2028)* tehdään edellisten TAE2024-rahoituspäätösten lisäksi seuraavia T&K-investointeja.

Business Finlandin T&K-rahoituksen valtuutta nostetaan 85 miljoonalla eurolla vuonna 2025, 200 miljoonalla eurolla vuonna 2026 ja 360 miljoonalla eurolla vuodesta 2027 lähtien. Rahoitusta kohdennetaan erityisesti yritysten T&K-toiminnan tukemiseen sekä yritysten ja tutkijoiden yhteistyöhön. Myös Suomen Akatemian myöntövaltuuksia lisätään ja valmistuville tohtoreille on paikkoja enenevästi yrityssektorilla, sillä yritysten osuus on kasvanut T&K-rahoituslain vaatimusten mukaisesti yli 2/3:lla (68% T&K-panostuksesta viime vuosina).

Taulukko 12. T&K-rahoituksen lisäykset (JTS 2025–2028), milj. euroa

Pysyvät rahoituksen korotukset	2025	2026	2027	2028
Business Finland, avustukset yrityksille	45	130	230	230
Business Finland, avustukset tutkimukseen	40	70	130	130
Suomen Akatemia, tutkimushankerahoituksen kasvattaminen	15	15	45	45
Suomen Akatemia, temaattiset tutkimusinfrastruktuurihaut	15	15	15	15
Suomen Akatemia, yhteiskäyttöiset tutkimusinfrastruktuurit (ml. testausalustat)		20	50	50
EU-vastinrahoitus korkeakouluille ja tutkimusorganisaatioille	15	20	25	25
Valtion rahoitus terveydenhuollon yksiköille yliopistotasoiseen tutkimukseen sekä sosiaalityön yliopistotasoiseen tutkimukseen	5	5	5	5
Biotalouden T&K-toiminnan tukeminen	4	4	4	4
Määräaikainen rahoitus				
EuroHPC LUMI:n korvaaminen uudella supertietokoneella (2025–2028, yhteensä 250 milj. eur)	50	75	75	50
Tutkimuslaitosten post doc -ohjelma (2025–2028, yhteensä 40 milj. eur)	4,9	13,3	13,3	8,4
Yhteensä	**194**	**367**	**592**	**562**

Professoriliiton näkemyksen mukaan teollis- ja tekijänoikeuksien nykyistä parempi hyödyntäminen tietovarantojen ja tekoälyn näkemyksellisen käytön kanssa on avain kansainvälisessä kilpailussa menestymiseen digitalisoituneessa maailmassa. Infrastruktuurien lisäksi tarvitaan yhteentoimivia alustoja ja menettelytapoja, jotka on sisällytettävä määräaikaisiin infrastruktuurihankkeisiin (esim. vastavuoroisuuden mahdollistavat tietovarantojen ja oppimateriaalien metatiedot, niiden vastavuoroinen yhteiskäyttö valittujen kumppanien kanssa ja suojaaminen väärinkäyttöä vastaan).

Panostukset kvanttilaskentaan ja supertietokone EuroHPC LUMI:n korvaamiseen uudella, paremmin tekoälykäyttöön soveltuvalla supertietokoneella, on hyvin suositeltavaa silloin kun se tehdään osana EuroHPC-konsortiota (250 miljoonan euron rahoitus). Investoinnilla pystytään paitsi tukemaan datatalouden kasvuyrityksiä myös vastaamaan velvoittavaan sääntelyyn (datasäädös) erityi-

sesti mitä tulee tekoälyn soveltamiseen (tekoälysäädös ja sen vaatimat sertifiointiympäristöt ja menettelyt). Näin sekä hallinnan osaaminen että tarjolla oleva tekoälymalleihin soveltuva laskentateho muodostavat maailmanlaajuisestikin edun, jonka liitto uskoo houkuttelevan kansainvälisiä yhteistyötahoja.

Suomen Akatemian tutkimushankevaltuutta korotetaan 15 miljoonalla eurolla vuosina 2025 ja 2026 sekä 45 miljoonalla eurolla vuodesta 2027 alkaen. Suomen Akatemian temaattisiin tutkimusinfrastruktuurihakuihin kohdennetaan 15 miljoonan euron vuosittainen pysyvä valtuuskorotus. Lisäksi Suomen Akatemialle luodaan uusi yhteiskäyttöisiin tutkimusinfrastruktuureihin kohdennettu rahoitus, johon osoitetaan valtuutta 20 miljoonaa euroa vuonna 2026 ja 50 miljoonaa euroa vuodesta 2027 lähtien.

Valtion tutkimuslaitosten post doc -ohjelmaan kohdennetaan JTS-kaudella yhteensä 40 miljoonan euron määräaikainen rahoitus, joka mahdollistaa yhteensä 85 post doc -tutkijan palkkaamisen kolmeksi vuodeksi. Se auttaa kompensoimaan tutkimuslaitoksista eläköityvää henkilökuntaa nykyistä koulutetuimmilla tutkijoilla. Valtion rahoitusta terveydenhuollon yksiköiden yliopistotasoiseen tutkimukseen ja sosiaalityön yliopistotasoiseen tutkimukseen lisätään 5 miljoonaa euroa pysyvästi. Biotalouden tutkimukseen ja kehittämiseen lisätään 4 miljoonaa euroa.

EU:n rahoittamien T&K-hankkeiden kansalliseen vastinrahoitukseen korkeakouluille ja valtion tutkimuslaitoksille osoitetaan lisäystä 15 miljoonaa euroa vuonna 2025, 20 miljoonaa euroa vuonna 2026 ja 25 miljoonaa euroa vuodesta 2027 lähtien. Professoriliitto pitää vastinrahoitusta tärkeänä, sillä se parantaa EU-rahoituksen hakumahdollisuuksia 2024 päätetyn vastinrahoituksen lisäksi. Liitto haluaa painottaa, että kansainvälinen yhteistyö edistää tietämyksen siirtoa ja luo uusia liiketoimintamahdollisuuksia ja edistää tutkitun tiedon ajantasaisuutta ja mahdollisuuksia koulutus- ja tutkimusyhteistyöhön pitkällä aikavälillä. Hankkeiden vastinrahoituksen lisäys on itsessään tarpeellinen, hyödyllinen ja kannustava, mutta liitto toivoo hankkeiden sallivan ja edistävän myös käytännössä yliopisto-opiskelijoiden ja tutkijoiden liikkuvuutta ja tutkitun tiedon vaihtoa. Osa rahoituksesta olisi hyvä varata tutkijoiden pitempiaikaiseen oleskeluun vastavuoroisesti tutkimus- ja koulutusyhteistyön ylläpitämiseksi ja uusintamiseksi alojen tarpeet huomioon ottaen. Tämä lisäisi kapasiteettia kohtuullisin kustannuksin ja helpottaisi myös tutkijoiden ja opettajien kasvanutta työkuormaa.

Kokonaisuutena T&K-rahoitus on toteutumassa seuraavasti *(taulukko Rahoituslain mukainen T&K-rahoituksen taso vuosina, 2025-2028)*

Taulukko 11. Rahoituslain mukainen T&K-rahoituksen taso vuosina 2025–2028, mrd. euroa

	2025	2026	2027	2028
Rahoituslain mukainen taso	2,91	3,19	3,47	3,75
Aiemmin päätetty rahoitus	2,37	2,39	2,41	2,46
TAE 2024 päätökset	0,33	0,35	0,27	0,19
JTS 2025–2028 päätökset	0,19	0,37	0,59	0,56
Myöhemmin päätettävä rahoitus	0,02	0,09	0,20	0,54

Professoriliitto haluaa kiittää näistä merkittävistä T&K-panostuksista.

Professoriliitto pitää tärkeänä myös yritysten tutkimusyhteistyövähennystä (vuosina 2021–2027) sekä viime vuonna käyttöön otettua tutkimus- ja kehittämistoiminnan yhdistelmävähennystä sekä kehysriihessä esiteltyä suurten investointien vähennystä. Vähennykset kannustavat paitsi tuote- ja palveluinnovaatioiden kehittämiseen myös kansallisen ja kansainvälisen innovaatioverkoston kasvattamiseen yhteistyössä korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa.

Etujen toteutumisen tueksi tarvitaan myös tutkijoiden PK-yritysten kasvupolulle nopeammin johtavaa opastusta ja konsultointia yleisluontoisen avustamisen sijaan muun muassa teollis- ja tekijänoikeuksia täysimääräisesti hyödyntäen.

Aloituspaikkojen lisääminen, osaamistaso ja opiskelijoiden toimeentulo

Professoriliitto edellyttää, että 50 prosentin korkeakoulutustavoite vuoteen 2030 mennessä eli 100.000 uutta korkeakoulututkintoa tulee toteuttaa koulutuksen korkea laatu säilyttäen ja täysimääräisesti resursoiden. Tämä edellyttää satojen miljoonien eurojen lisäresursointia vuositasolla ja ulkomaisten opiskelijoiden nykyistä parempaa integrointia suomalaiseen yhteiskuntaan.

Osaamistasoa voidaan nostaa lisäämällä korkeakoulutettujen määrää. Osaamistaso ei kuitenkaan nouse riittävästi, ellei samalla huolehdita myös siitä, että korkeakoulutuksen laatu nousee. Tieteellisen tutkimuksen ja siihen perustuvan opetuksen kansainvälinen taso nousee jatkuvasti kovassa kansainvälisessä kilpailussa. Korkeakoulutuksen aloituspaikkojen lisäämisen lisäksi on syytä vahvistaa koko koulutusketjua (Tuottavuuslautakunta 2023 s. 58). Kansainvälisten osaajien houkuttelemisen ja pitäminen Suomessa puolestaan ei onnistu, ellei heille ole tarjolla kansainvälisesti kilpailukykyisiä palkkoja ja toimintaedellytyksiä.

Professoriliitto huomauttaa, että yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen perusrahoitus jää julkisen talouden suunnitelmassa lähtökohtaisesti indeksikorotuksen varaan samalla kun yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen edellytetään nostavan korkeakoulutettujen nuorten aikuisten määrä lähelle 50 prosenttia vuoteen 2030 mennessä ja lisäävän jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia. Jos korkeakoulutuksen volyymiä nostetaan näin merkittävästi pelkällä perusrahoituksen indeksikorotuksella, korkeakoulutuksen laatu on vaarassa heiketä ja osaamistason nousu jää nimelliseksi.

Jotta korkeakoulutukseen liitetty osaamistason nousu ei jäisi nimelliseksi, korkeakoulutuksen aloituspaikkojen nosto on rahoitettava täysimääräisesti lisäämällä vastaavasti korkeakoulujen perusrahoitusta.

Jos yliopistojen aloituspaikkojen nostoa ei rahoiteta lisäämällä vastaavasti yliopistojen perusrahoitusta, yliopistot joutuvat ottamaan opetusresurssit tutkimusresursseista, mikä olisi omiaan heikentämään sekä yliopistojen tutkimukseen perustuvan opetuksen laatua että yliopistojen mahdollisuuksia tuottaa tutkimukseen perustuvia innovaatioita. Olisi myös huolehdittava siitä, että suurempi osa yliopistojen julkisesta rahoituksesta osoitetaan suoraan perusrahoituksena yliopistojen vapaaseen tutkimukseen.

Professoriliitto on huolissaan yliopisto-opiskelijoihin kohdistetuista säästötoimista ja niiden vaikutuksesta opiskelijoiden toimeentuloon ja opiskeluihin.

Rahoituksen suuntaamisen vaikutukset yliopistoihin

T&K-ohjelma jatkaa edelleen tutkimusrahoituksen siirtämistä kilpailtuun rahoitukseen. Nykyisellä henkilöstöpolitiikalla se tarkoittaa määräaikaisten työsuhteiden määrän suhteellista kasvua nykyisestä (opettaja- ja tutkijakunnassa 70 %). Oikeusasteiden (työtuomistuin, KKO) päätöksillä urapolulla olevien määräaikaisten työsuhteiden perusteita on lievennetty ja vakituisessa työsuhteessa olevan opetus- ja tutkimushenkilökunnan irtisanomissuojaa heikennetty. Samaan aikaan yliopistolaisten palkat ovat laskeneet eniten koulutettujen hyvätuloisten joukossa ja professoreiden reaalisesti eniten. Työn sisällölliset vaatimukset ovat kasvaneet lisääntyneiden avoimuus- ja saavutettavuusvaatimusten myötä työn samalla digitalisoituessa ja opiskelijamäärien kasvaessa. Kehitys on verrokkeihin ja kilpailijoihin verrattuna vastakkainen ja se on alkanut näkyä jo rekrytointien vaikeutumisena.

Professoriliitto kiinnittää huomiota parlamentaarisen T&K-työryhmän periaatteisiin, joista nykyinen rahoitusohjelma toteuttaa suurimman osan kiitettävästi. JTS resursoi parlamentaarisen työryhmän 2022 raportin mukaisia toimia käytännössä. Professoriliitto pyytää kuitenkin kiinnittämään huomiota periaatteisiin *”Tieteen vapaus ja sekä tutkimuksen ja koulutuksen laatu”* sekä *”Yhteistyö”.*

Korkealaatuisen tieteellisen ja taiteellisen tutkimuksen tulokset ovat yliopistojen opetuksen perusta ja uusien sovellusten mahdollistaja kaikkialla yhteiskunnassa. Tutkimuksen ja opetuksen laatu, kansainvälisesti tunnustettu tieteen ja taiteen korkea taso ja koulutuksella aikaansaatu osaaminen voidaan saavuttaa – ja pitää – vain riittävän suurilla investoinneilla tutkimukseen ja koulutukseen. Ministeriövetoista keskusjohtoisuutta tulee vähentää ja yliopistojen taloudellista, tutkimuksellista ja opetuksellista liikkumavaraa tulee lisätä. On myös huomattava, että tieteellisen tutkimuksen ja korkeakouluopetuksen korkein kansainvälinen taso kohoaa jatkuvasti. Investoimalla vapaaseen tutkimukseen parannetaan tiedeyhteisön edellytyksiä käynnistää nopeasti tutkimus, joka auttaa ymmärtämään muuttuvaa maailmaa ja ajankohtaisia ongelmia paremmin. Se johtaa myös varhaisempiin läpimurtoinnovaatioihin, jotka vauhdittavat kestävää kasvua ja ongelmien ratkaisuja.

Resurssointi muuttuu käytännön toimiksi vain yhteistyöllä ja osallistamalla henkilöstö tavoiteltavien muutosten tueksi. Paitsi vapaus ja uteliaisuus myös uusiin tutkimuslähtöisiin T&K-avauksiin lisääntyneet ulkopuolelta tulevat odotukset asettavat merkittäviä vaatimuksia yliopistojen johtamiselle ja kannustinjärjestelmille, jotta T&K-ohjelma saadaan nykyisissä olosuhteissa toteutettua tuloksekkaasti.

PROFESSORILIITTO
PROFESSORSFÖRBUNDET
FINNISH UNION OF UNIVERSITY PROFESSORS

Professoriliitto haluaa huomauttaa, että yliopistojen rahoitus on pitkälti ehdollistettu yritysten T&K-toiminnan ja kilpaillun EU-rahoituksen kasvulle. Vuoden 2025 alusta voimaan tuleva rahoitusmalli ei tuo muutosta tähän asiaan. Professoriliiton näkemyksen mukaan yliopistojen rahoitus vaatii pitkällä aikavälillä kokonaisuudistuksen. Yliopistojen lyhytaikaisen ja kilpaillun rahoituksen osuutta on vähennettävä ja pitkäaikaisen ei-tulosperusteisen perusrahoituksen osuutta nostettava, jotta tutkijoilla olisi mahdollisuuksia harjoittaa ennakoitavaa pitkäaikaista tutkimustoimintaa ja tehdä ennaltaarvaamatonta yhteistyötä teollisuuden ja kolmannen sektorin kanssa nykyistä tuottavamman ja yhtenäisen yhteiskunnan hyväksi.

Professoriliitto-Professorsförbundet

Jukka Heikkilä
puheenjohtaja

Tarja Niemelä
Toiminnanjohtaja